

85.H-1

D 32

FAIK S. DEDA

ATDHEU DHE AI

8SH-1

8SH-1

S

FAIK S. DEDA

D 32

ATDHEU DHE AI

(- SKËNDERBEU -)

- Poemë -

45598

BIBLIOTEKA E SHKENCË
DHE ARTI
GJITHSHKENCË

12094

SHTËPIA BOTONJËSE «NAIM FRASHËRI»

«... Ai kurdoherë delte fitues
mbi hordhitë e imperatorisë
otomane, pse ai luftonte për
lirinë, për independencën, për
tokën.»

ENVER HOXHA

I

GJON' I THINJUR MBETI
SI NJË SHKËMB MBI UDHË...

1. Varur
Nëpër shkrepë,
Kreshtave të thinjura
Po krihen ujqvare.

Vijnë e gurgullojnë
Legjendat
Shqiptare.

Thellësira honesh,
Një shqiponjë u ngrit,
Ngjitet e rreh krahët
Gjer në majë mali.

Melodi' e fyellit
Brigjet ç'i flladit.
Gurra popullore
Rrjedhka si kristali...

2. Mes ngjyrash e jonesh,
Zhytur nër jehona,
Lashtësinë e vendit
Ajo ma rizgjoi.

... Tej, n'ato lugina
I paepur
Balsha,
Nëpër dallgë qëndroi.

3. ...Me vargje në buzë,
Buzë ujvareve
Pushoj.

Majë gërxhesh,
Ja, sikur dalloj
Gjin Bue Shpatën,
Që ushtritë armike
Turp e gjak
— I ngjeu!

...Si kala
Prej tyli
Noton Narta;
Trimi, jashtë saj
Me rrufe u derdh,
Turqit rreptë i theu...

4. ...Tri dekada luftë.
Ballë hordhive turke,

Gjon' i thinjur
Mbeti
Si një shkëmb mbi udhë.

Lisi rrënjëshumë,
Rri mburojë
E rreptë.

Kur ja, për haraç
Ju fanit Sulltani.
Por ai e di:
Veç kur shkulen rrënjët,
Lisi mund ta ulë
— Shtatin te dushmani.

5. ...Çast' i fundit erdhi:

Kruja
S'njohu
Një të tillë brengë!
Më e madhe
Dhëmbje
S'ra mbi kraharorë!

— Katër pjesë zemre
Sot do japësh peng.
...Zemrën po ta shkulin
At,
O plak' i gjorë!

II

TUTJE NËR LIVADHE
NIS TË THAHET BARI...

1. ...Dielli
Zu të zverdhet.
I ngjethshmi eklips
Luginat i mbuloi.

— Djemtë ikën peng,
Turku u afrua
Heshti ligjërata e çdo kroi.
... Lotët shterrën,
Lëmshë në çdo fyt
S'mund që të kaptohet...

— Mbahuni,
Ju — nëna!
...Toka mëmë drithmohet.

Trimat
Po mendojnë.

— Mbahuni, ju — motra!
Retë
Gjak kullojnë.

2. ...Ndër lugina e male
Zinë e hidhërimin
Mbrëmja
Ç'i pështjell.

Horizont i cekët
Tej frëngjive shihet,
Vetëm det' i heshtjes
Duket kaq i thellë.

3. Për së gjalli
Vrarë,
Plaku Gjon s'ka gjumë;
S'ka as lot, as fjalë.

Ullur mbi poltronë,
Të mjerës Vojsavë
— Tmerrshëm i ther gjiri.

Mal'i madh i dhëmbjes,
Për çudi,
E thinji...

4. ...Er' e jugut, vajshëm
Fryn' e të këput.
Tutje nër livadhe
Nis të thahet bari.

...S'i mban vendi
— Trimat.
Shpata pret në myll.
Shpatën e merr malli...

5. Shket gjysmake
Hëna,
Meket nëpër qiell.

...Burrat
S'i merr gjumi.
Ditët janë të lodhshme;
...Pak,
O-sa pak diell!

6. Dimri, parakohe
Seç i thinji malet.
Këngët
— Sikur heshtën;
S'ka as valle më!

...Dertet djegin zëmrat.
Nata vjen e ikën,
Po... asnjë nuk flë!

...Vetëm hon' i dhëmbjes
Ësht' ngado i thellë.
Arbëri e lodhur!
Dita ngjan këmbanë,
Nata —
Si një shpellë!

III

NUK FLË LUM' I EGËR
GËRXHEVE TË THEPURA

1. ...Qetësi minësh.
Bota flë nën çallma.
Hëna shket mbi çallma.

Gjergjit i shkon mendja
Për një këngë malesh,
Për një këng' epike...

...Nimfat shkasin butë
Përmbi sixhadé.
Digjet salltanet
Harem' i Sulltanit.

— Netë anadollake.
Ëndërrat më s'ja prishin
Qetësinë dushmanit.

2. Hijet e minëve
Të gjata, të thella.

Gjergjit nuk i flihet,
Digjet në kujtime...

Mbi atdhe vërviten ré të zeza,
Ndaj, çdo orë e çast
Vret e ngjall mendime.

Për mëmëdhetarët
Ç'e përvëloi malli,
E përvëloi shumë!
Thua se, vetë Gjonit,
(Gjonit të pagjumë)
Që nga thellësitë
Gjithnjë ja ndjen zënë...!

Vargane mendimesh
Në tru i lëvrijnë.
...Ëndërrat e zgjuajnë,
E lodhin, e mpijnë;
Në zemër i flenë.

3. Mbi xhamitë e larta
Netët ecin ngathët.
Po ditët — të shpejta,
Rrjedhin me nxitim.

Betejash të rrepta,
...Zogut të shqiponjës

— I rrjedh gjak i kuq,
Gjak nga Vendi trim.

...Netë pa hënë
Vijnë e ikin prapë,
Yje edhe derte
Bien përmbi Tokë.

...Lajme vijnë nga larg:
— Thellë në kreshta malesh
Turku u bë copë!

Labi Aranit,
Me një grusht komitësh
Çallmat — n'erë i fluturon!

— Tundet gjith' Evropa
Nga ju, sopotare!

Shkaba,
Gjysmëhënë
Tej o tej e shpon...

Sokoleshë Mamica
Endet nëpër shkrepat
Nga breron liria.
...Vrau pashën turk.

Malet
Mori trimja,
E veshur si burrë.

Se, në këto brigje:
Dhuna, robëria,
S'kanë njohur rehat,
S'janë duruar
Kurrë!

4. ...Vjen prej thellësie,
Një kushtrim nga malet tona
Gjergjit thellë seç i kumbon...

«— O ju male,
Me jehona!
Larg nga ju, e paparë ju,
Cili vallë, rron?!»

Si një gur
Nis i rëndon
Amaneti i të jatit:

— Kthehu, biri im,
Pre vargojt e zinj
Të Sulltan Muratit!

IV

...TROKU SA PUSHOI
ATDHEU DHE AI.

1. ...Nishi —
Përtyp hekur,
Zjarre dhe kokalle.

Në betejë të ashpër
Gjergji braktis Portën,
Porsi gjëm' e madhe!...

Për në tjetër udhë
Nget me vrap dorinë.

Shpatën tund në erë,
Kthimin në atdhe
E nis vetëtimë.

2. ...Malet, me bërryle
Shtyjnë agimin para:
— Ja, po vjen Ai.

...Pyjet pëshpërisin.
Gurëve, kasolleve,
Pa e parë Gjergjin
— Nuk u rrihet dot...!

Ndizet ylberi.
Mjegulla mbi pishat
Derdh nga gazi
Lotë...

3. Ja, ... Ai po kthehet.
Dhe për në atdhe,
Një të tillë revan —
Epoka edhe malet
S'kanë parë kurrë!

...Pelerin'e kuqe,
Si kometë e zjarrtë
Vazhdën lë
Ballë erës...

Shqipja në flamur
Farfurin — agimín.
Popullit i jep
Kushtrim ndaj skëtërrës.

4. — Shtatë ditë
Udhë!

...Kali eci gjatë,
Gjith' në fluturim.

...Troku sa pushoi.
Atdheu
Dhe
Ai.

Kush në jetë provoi
Një të tillë gëzim?!

5. Trim' i madh
Ndalon
Në një brinjë mali.

... Ulur buzë shkëmbit
Çlodhet te një hije.

Bar
Nga i atdheut,
Sot përtypi kali.

Ujvaret e bardha
Gjergji po dëgjon.

— O! moj tok' e ëmbël,
Ti, çerdhe lavdie!
Ç'mall të zjarrtë në zemër,
Bijve u blaton!...

12034

~~45538~~

6. ...Ja, u nis për Krujë,
E i hapin udhë
Gurë edhe lëndina.

Nga Dibra vjen natën.
Ç'po i dehin shtigjet,
Dushqe dhe dafina...

Mes drurëve, doriun
Përcjell nxitas
Hëna.

Të lashtën Fortesë
Mori prapë i zoti.

— Mblidhuni,
Ju, burra!
Mblidhuni, ju, nëna!
Erdhi Gjergji ynë!
Erdhi Kastrioti!

V

*Dhe në syt'e tyre
Sheh rrufetë...*

1. Mbledhur në festim
Një fushë shqiponjash,
Nga Heroi shohin,
Ngazëllimin derdhin...

Nënat,
Nuset,
Vashat,
Lotë gëzimi fshehin.

...Herë-heshtj' e thellë,
Herë brohoritje.

Dhe mali... dëgjon!
Zemrat rrahin gjokset
Tek çdo 'bir' e burrë.

— Fjala kastriote
Përsëri ushton
Në shtëpitë e flamurë!

2. Qiejve të largët
Hija otomane
Zhduket me vërtik,
Porsi vetëtima.

...Gjer në majë — malesh
Zëri burror ushton:
«— O ju, kapedanë!
Ju, ushtarë trima!...»

...Dhe ata gjëmojnë:
— Ne, të tutë jemi!
Me ty, përgjithmonë!

3. Përmes rrudhash — radhë,
Prijësi po lexon
Në ball' të tyre
Një lavdi,
Që shekujt do ndriçojë!

Dhe në syt' e tyre
Sheh rrufetë,
Që në çdo betejë
Mbi gjith' Evropën
Natën otomane
Do coptojnë!

4. ...Gjoksin e mbush frymë,
Edhe nëpër lisat .

Gjethet fëshfërinë...

.. Mbi malet
Bie mbrëmja;
Në çdo prag, — agimi.
U mblodh kuvend' i parë,
Ku lidhet si qëmoti,
Një besë e re shqiptare.

5: ...U kthye vonë,
Dhe nata ra të çlodhet.
Kështjella ra në heshtje.

— E para natë
Që nise një sy gjumë,
O zulmëmadhja
Shqipëri!
O e palodhura
Në përleshjet!

6. Po... nuk fleka maleve
Jehona;
Gjer në agim
Ushton kushtrimi i lirisë,
Gërxheve të larta,
Në çdo breg:
— «Lavdi, Luan' i Arbërisë!
Na prij në ballë,
O Skanderbeg »...

VI

*Malet lindin trima,
Trimat rrinë rreshtuar.*

1. Ja, ushtria turke:
Firomën i zë pyllit.
Ngado vërshon potéré,
E rreptë
Edhe e rëndë.

Ja, Pashai turk:
Krahun tund një herë,
Kreun e ushtrisë
E mbledh në tendë...

...Hëna, më të ikur
Sikur don të fshihet,
— Të mos shohë stuhinë.

Dhjetra mijë kalorës,
Lisave pas shpine
U ndjellin babëzinë...

Presin prapa tyre
Mijëra këmbësorë.

...Fush' e gjerë
Po plasaritet thellë.

Ky qershor
I mblodhi prapë shqiptarët,
Erdhën nga çdo prak.

...Te maj' e atij mali
Agimi çel qepallat,
Dhe shkëmbenjtë përballë
I ngjyen gjak.

2. Vendi rri më këmbë.
Shpata del prej myllit.

Malet lindin trima,
Trimat rrinë rreshtuar.

Çdo zejtar a bujk,
Djalë, a i moshuar,
Bari, a druvar, —
Sa bje brir' i luftës,
Lë kopënë e sëpatën,
Dhe me usht' e shpatë
Zë vendin në radhë...

3. Nis e zjarrtë
Beteja.
Dheu po gulçon,
Mali oshëtrin.

Pylli dridhet britmash,
Ngjethet palc' e pemës,
Moti vringëllin.

I paparë kurrë,
Porsi miz'e lisit,
Në drejtim të Krujës
Derdhet i tërbuar
Vrulli otoman.

...Egërsi' e tyre
Zbutet përmes britmash,
Thyhet përmes shpatash;
Britmash
Gjen shafran.

Nuk u soska
— Turku!
Sokëllim' e tmerrshme,
S'paska të mbaruar...!

Ngrihet çdo shqiptar.
...Nga alarm' i maleve,
Thua — dhe të vdekurit
Sonte... qenkan zgjuar,
Sonte janë në radhë...!

4. Ja — shpat' e Skënderbeut!
Po prin dymijë luanë,
Që me tërbim të nderur
Vërsulen befasisht...

Ushtat, nga çdo anë
Vërshojnë
E kryqëzohen,
Ngulen çmëndurisht...

5. ...U lodh
Dhe u vra,
Tërë kjo ditë!
Kjo dit' e djersitur...

Shpata grin e pret.
Zjarri
Veç zhurit,
S'di, veç — të zhuritur!

Përleshja zhurmëmadhe
Po për lan pangopur
Përmes vringëllimash.
Hon' i saj —
I gjaktë,
I zi dhe vigan.

Brigjesh e luginash,
I fortë e dinak

Turku — mizëri,
Ja... tek çapëlehet,
Pa nam' e nishan!

6. ...Tutje, përmbi kreshta
Kruhen kuaj reshë
Lele — nxirë...

Kufomat —
Radhitur...

Lisat dhe të vrarët
Ranë në mugëtirë.

...Nis ashtu papritur
Një puhiz' e ngrohtë;
Nëpër djersë trimash
Shkoi një veri...

Ranë në gjumë pishat.
Malet
Marrin frymë.
...Pakëz
— Qetësi.

7. Briri i fitores
Jep të madhin lajm
Përmes brohorimash.

...Jehona
Në gërxhe,
Këngë të ra për trimat.

Nër gryka thellë
Luhatje sokëllimash...

8. ...Nga fusha e betejës
Kthehen
Fitimtarët.

...Për ata që ranë:
Dhe lofatat n'udhë
Dridhen nëpër ngjyra;
Vjollcat,
Trëndelinat,
Ledheve lëshojnë
Fërfërimë lirike...

Tunden ëmbël gjethet,
Nënat edhe motrat
Thurin këng' epike.

Për ata që kthehen:
— Ligjërata zogjshë,
Që nuk dinë të rreshtin.
...Shkabat —
Kaltërsive.
Thëllëzat nër prozhme
Ndalin e
Venë veshin.

VII

*Barinj edhe druvarë
Gjokse llavëzjarrtë...*

1. ...Beteja ka mbaruar.
Fitorja
Prehet pakëz.

Mbi dori kaluar,
Përsëndet ushtrinë
Kryetrimi.

Në çast,
Çdo gjë e gjallë
— S'mund ta përmbajë veten,
Dridhet nga gëzimi...

Melodi kreshnike,
Mërmërojnë krojet
Lugjesh, nga çdo anë.

Si ritmi i legjendës
Pambarim,
— Troku i kalit t'Tijë
Mbi tokën-mëmë,
Endet
Anembanë.

2. Dielli
Mbi kokat
Pingul ra.
Ulur rreth një rrase,
Me ushtarët
Gjergji,
Drekën ha.

...Lajme aleatësh
Mjegulluar vijnë.

...Venetiku kruhet.
Strofkave të zeza
Ndeshim dinakërinë.

Ëndër nëpër mjegull,
Dinakëria s'flë.
...Struket Vatikani,
Zakonin
— S'e lë.

Prapë, lakmi' e tyre,
Bren edhe stërrallin.

— Dhëmbët mprehin tinës.

...Ujqër
Rreth e rrotull
Arbërisë i dalin.

...Ballërrudhur,
Burrat,
Gjergjin kanë rrethuar.

...Rrapin
Rrënjëshumë
Me të prerë degësh
S'mund ta shkulësh
Kurrë.

— Kështu, o Prijsi ynë,
Të ndahet nga ky fis,
Nuk mundet
Asnjë burrë!

3. ...Rreth Gjergjit
Janë mbledhur,
Barinj dhe druvarë:
Gjokse llavëzjarrta,
Që derdhin gjith fuqinë!

...Rrahin

Armëtarët
Ushta edhe shpata.

Pishat po dëgjojnë
Fyellin, çiftelinë...

Këngët trimërore
Qiejt zotërojnë.

Kodrave e lugjeve,
Gurrat gurgullojnë
— Kreshniket
Melodi...

Honet oshëtijnë,
Nginjur
Gaz e bujë.

Nga brohoritj' e popullit
Tundet i gjith' dheu:

— Gëzohu, Arbëri!
— Hiqe vallen, Krujë!
Në ballë prin —
I palodhuri,
I yni,
— Skënderbeu!

VIII

*Shpatat çaj në natën,
Trimat — erën çaj në...*

1. Muzgu
Përsëri po humbet malet.
Nata vjen
— E errët,
E menduar...

Gjergj Kastrioti
Me një çetë trimash,
Ndodhet krejt papritmas
I rrethuar...

2. ...Asgjë s'pipëtin.
Nata fle e thellë.

Pabesia
Çlodhet,
Dremit në luginë.

Oqean' i heshtjes
Në mistere dridhet.

Zëra kukuvojke
Rrall' e tek vijnë...

3. ...Errësira çahet,
Çahet e rënkon.
— Mbi dorinë e dirsur,
Mendjevetëtima,
Tutje nget revan.

Çetën e rrethuar,
Guximshëm e çon
Një nga të shtat' trimat
Në të tijne stan.

4. ...Zilet hiqen nxitaz;
Brirët e çdo dhie
U lyen rrëshirë,
Dhe te shteg' i shtrungës,
Nëpër çdo bri dhie
Shpejt po vihet flaka...

— «... Ruajna, o Zot!»
— «... Nata u ndez zjarre!»
— «... U ndez zjarre — nata!»

Pyllit,
— Vrap' i dhive

Ngjan si sulm' i vrullshëm
Nga skalion' i dytë...

Ngjan ajo vërsulje,
Si stuhi e rreptë
Trimash të harbuar...

Pa, ... ç'të shohin sytë:
— Përmbi kuaj
Vrap!
Turqit po ua mbathin,
Ikin të tmerruar...

— «... U turr Iskanderi!»
— «... Yxhym! — kthejmë prapë...»
Dhe... në rrëz' të malit
Mbajn' të fundit hap...!

5. Ndërkohë, nga çdo anë
Jepet shpejt kushtrimi.
Fshatarët ndër male
Fshehtas lajmërohen.

...Shpatat çajnë natën.
Trimat —
Erën çajnë,
Dhe me Kryetrimin
Për në sulm rreshtohen.

...Hasmit t'çoroditur,
Nga s'e pret
I dalin.

**Pa zbardhur agimi,
Nis me vrull beteja.**

...Të përpjetës malit
Turqit shpartallohen.
— Në të zezat éthe
Dridhet Endreneja.

6. ...Zbardh
I bardhë agimi.
Nër lugje, nër kreshta
Nisi çiftelia.

Natyra fundoset
Nëpër cicërima.

Nër pllaja,
Luledelet
Po i puth puhia.

...T'ëmbëlat blegërima
Nisën nër zabele...

...Q'ahere, Gjergji
Stemë kokëdhie —
Mban përmbi kapele.

IX

*...Zbehen vetëtimat
Kur vërshojnë shqiptarët.*

1. ...Dimër.

Heshtin
Malet e mbuluar dëborë;
Rreth e rrotull
Vetëm mjegullirë.

Murrëri
Villet nga thepat shkëmborë;
Ulërin parreshtur,
Të këput si thikë
Në këtë të ngrirë...

2. ...Jepet shpejt kushtrimi.

Britmash turkoshake,
Veshët i shurdhohen
Edhe motit!

Shpateve malore,
Shpatën zhveshur
Nget revan
Ushtri' e Kastriotit.

3. Pa vërsulet rreptë
Kalorësia turke,
— Suferinë e fortë.
Thua se dhe qiejt
Me krah' do t'i marrë!

Gjaku mbulon gjurin.
Po..., s'ka dallg' a shqotë,
Që t'i mbajë në vend
— Barinj e druvarë...

4. Kuajt në revan
Vërsulen si trimat,
Të dalin të parët...

«— Qen, o jeniçerë!»
...Zbehen vetëtimat
Kur vërshojnë shqiptarët.

...Dhelpra plakë,
Tek tenda
...Njohu ulërimat!
— Dridhet edhe vetë,
Çirret, ulërin...

Me shtatë gjuhë
Të rrepta,
Era rreh mbi lisat,
Era fishkëllin...

5. Kuaj reshë
Mbi maja malesh
Shtyhen...;
Kruhen midis tyre,
Dhe... harbuar ecin.

Sipër gërxhesh
Vriten vetëtimat.
Prapë, në gërxhe —
Thyhen
Edhe ngecin...

6. Shpata
Vërshëllen mbi otomanët.
Krahu tund
Dhe lirin me shumë rrënjë.

...Lukunja turke
Po kthen krahët...
— Babëzi-u
... Çirret, s'din ç'të bëjë...!

7. Mbi mburoja,
Thyhen varg shigjetat;
Shpata dridhet n'erë,

Ngulet,
Vetëtin...

...Ja, dhe ajk' e fundit,
Sulet me tërbim:
— «Hya!... bëni — ballë!
O — Allah!...»
Yxhym!...»

... Habitet Sulltani:
— «Si luftoka, vallë
Arnaut fshatari?!?»

...Si vërsulje
Shqote,
Ndjen një ulërimë.

Pa, gjëmon shqiptari:
«— Në ball' të mejdanit,
Pabesia jote
Veç me gjak do shlyhet,
Shpat' e vetëtimë!»

9. ...Mbrëmja
Vjen e plogët,
Lodhur e dërrmuar...

Drejt Oborrit,
Kthehet turpmbuluar
Çerek' i ushtrisë:

...Bishti,
Q'e për lau
Më e madhja brengë!

...Nga një gjarpër zjarri
Që mes malesh shkau,
Rrapit iu zhurit
Më e gjera
Degë.

X

*Në muzg e në mendime,
Dy male zhyten thellë...*

1. Atje, ku nga bedenat
Sheh rrashtet kodrinore
Dhe lumin gjarpërus
Që zgjatet larg,
— Fillin zë
Legjenda popullore,
Nga goj' e bardit plak...

.....

Në muzg
E në mendime,
Dy male
Zhyten thellë.

...Ulur sipër shkëmbit,
Gjergji po mendon.

Brethuar në kështjellë,
Uria bren ushtrinë
Dhe, edhe gurët
Zë e i sharron...

2. Po kruan mjekrën
Plaku Koke Malçi;
Vështrimin
Tret luginash.
Pa, nis t'i flasë Prijësit.

— O burr i urtë,
I tokës së pavdirë!
O trimi Skënderbe!

...Me grurë,
Një mushkë
Ta ushqejmë mirë,
Dhe nga bedenat hidhuani
Atje...

3. ...U ça ky bark' i mushkës,
(Rojet i rrin' pranë!)
Dhe kokërrat e grurit
Jasht' i dalin.

Turqit mbledhin supet:
— Kaq shumë bereqet
Arnautët kanë,

Sa... edhe kafshët
Me grurë po i majmin...!

4. Në tendën e shtabit
U mblodhën këshillëtarë.
Papritur shtur rrethimin
Hordhi' e çoroditur.

...Shpërthen kështjella.
Vërsulet kal' i bardhë...
Nga pas e ndjekin trimat,
Malin duke ngjitur.

5. Grykave të egra,
Brinjave,
Ndër lugje,
— Lukunia turke
Gjen një fund të hidhur,
...Korbat po ushqen.

Edreneja ngjethet:
Si jehonë e ngjirur,
Ngashërim' i Pashës
— Sulltanit i vjen.

XI

*Shkëmb që rrokulliset:
Gjergji prin fshatarë..*

1. ...Thikat e shkëmbenjve
Mprehu er' e natës;
Mantel' i saj i zi
Kreshtave u gris,
Humbi në luginë...

Kali — érë!
I Gjergjit,
Pret të hapë sulmin;
Dheun rreh me këmbë,
Hidhet,
Hingëllin...

2. ...Agimi,
Me maja malesh
Ngadalëz zë të puthet.

— Ngjyhen në të kuq
Shkëmbenjt' e Arbërisë.

...Mjegulla, mbi bredhat
Me nxitim u tret.

Fushën
Na zaptoi
Hordhi' e Turqisë.

...Nëpër krahë gërxhesh,
Ushtri' e Skënderit
Kushtrimin po pret.

3. Karshi njëri-tjetrit,
Dy male po rrinë.
...Malet nuk takohen.

Dy ushtritë
Rreptë,
Ndeshen në luginë.

Fshatarët —
S'ndalohen.
Hidhen egërsuar,
Këmba s'u zë dhé.

— Trima të harbuar.
... Shpata kullon gjak.
Syri derdh rrufé!

Përmbi çallmën.
Shkaba —
Sulet vetëtimë!

— Ku e paska fundin
Ky tërbim' i ndezur,
Gjithë kjo vringëllimë?!...

4. Kështjella
Nis këlthet.

Dielli,
Humbur e harruar
Përmes reshë e gjylesh,
S'dihet
Ku qëndron.

Sulltan' i egërsuar,
Fortesën kastriote
Rreptë e rreh,
E rreh dhe e gjymton.

Topat
Vjellin hekur,
Edhe hekur
Bluajnë.

... Malet zën' e shkunden.
Trimat, porsi trimat,
As qepallat s'luajnë!

5. ... NËpër gryka malesh,
I madh e i vogël —
Or' e çast armikun
Për vdekje godasin!

Gurë rrokullisin,
Vërviten mbi hasmin,
— Karvanet dërrmojnë.
Kur... mbarohen gurët,
Shkëmbin zënë thërrmojnë!

6. ... Shpata edhe ushta
Çaj në prapa shpine.
— Dridhet gjith' fortesa
Nga klithm'e gjëmime.

Ja, në krahun tjetër
Sulet kal' i bardhë...
O burra, ushtarë!

Shkëmb që rrokulliset:
Gjergji prin fshatarë,
— Zjarr e bubullimë!

— Ngriu otomani!
.. Nga s'e priste kurrë,
Skënderbeu ynë,
Derdhi lemerinë
Porsi llavë vullkani!...

7. Kruja
Ngre flamurin.
...Shall të kuqërremtë
Hodhi perëndimi.

Malet ranë të flenë.

...Turku përtyt veten.
S'ka
— Si hidhërimi!

...Lodhur e menduar,
Shqipëria flë.
Zgjuar: armëtarët!
Se në gjumë — shqiponjat,
Lavdia s'i vë.

XII

*...As gurët e udhës
Tradhëtinë s'e falin.*

1. ...Dita
Këmben Natën.
Nderi
Ësht' i bardhë.
Turpi është' i zi.

Armikun
— Litari.
Tradhëtarin — hûri!

...Kundër vendit t'tij,
Turkun mizëri
Befasisht e pruri,
Ballabani trim.

2. Pa nisur beteja,
Gjergjit seç i vijnë
Bakshishe me vlerë.

— Ja, o princa t'Arbërit,
Tradhëtari ynë
Po na bën një... «nder!»

Dhuratat vështroni!
...Çojani, dhe ju
Një «shpërblim» me vënd!...

Po, mos e harroni:
Edhe kur jep shpirt,
Ujku...
— S'bëhet qëngj!

3. — Nisni... një lopatë,
Shatin dhe një pluar.
...Eh, sa mirë
— Si bujk,
Të kishte punuar!...

Kundër vendit t'vet,
Cili pati fat?!
...As gurët e udhës
Tradhëtinë s'e falin.

...Mirë do ish në fshat.
Nami dhe lakmia
Hundësh do t'i dalin!

4. Dhe ashtu i doli.
...U thye me karvanet,
I pabesi — Ballaban.

Mali përkarshi,
Sheh si sulen trimat
Rrëke nga çdo anë.

...Krymb' i tradhëtisë
Zemrën e cenos,
Trupin e gërryen.

Po, në shkëmb të fortë
Krymbi zë e krymbet,
Kokën démi thyen.

...Ballabani — rob,
(Me një vesh të prerë)
Rri, mërzen
Nën turp.

Turpi
Gëlltit vrer.

XIII

*... U thinj përmes shkrepash,
Përmbi zjarre lufte.*

1. Mbi një fushë të tërë,
Vapa përvëlton;
Vetëtimthi mbledhur
Në kuvend të gjerë,
Prijsi me fshatarët
Shtruar kuvendon.

Vapa ndez në etje
Njerëz rritur malesh,
Të fortë si stërrallë.

Gjergji, inatosur
Nxjerr shpatën nga mylli,
Pran' zallit e ngul
Me fuqi të rrallë.

Pa shpërthen me vrik
(Atje ku u ngul shpata),

Si curril argjëndi —
Uj' i atij dheu ...

...Urtësia
Shkroi
Edhe një legjendë.
Përmbi mal u ngrit
Emr' i Skënderbeut.

2. Ja, ..mbrëmja afrohet
Ngadal' dhe e qetë.
U lodhën malet.
Me gjak rrezesh
Ngjyhen tutje retë...

Ngjyhen retë tutje.
... U thinj edhe Ai.
U thinj përmes shkrepash,
Përmbi zjarre lufte.

3. Lavdia,
Më katërsh po e ndan
Tërë atë shekull;
— Mbi njëzet beteja
Gdhendi në një pjesë.

Mbi këtë tokë,
U shkrua zjarr e hekur,
I madhi «Mot i Arbërit»,
Që nër mote
— S'vdes!

4. ... Në kërtëzë të dimërit,
Në zhurmën e trokut,
Dergjet Kryetrimi.

... E bardha mjekër
Hapur
Krahërorit...

Malet
Nuk ankohen prej thëllimit...
Nisi nga legjendat
Fyell' i malësorit.

5. Dhe në shtrat ku dergjet:
Mendja
Sheh mbi hartën,
Zemra
Rreh për malet,
Krahu
Kërkon shpatën,
Fjala ndez dhe natën!

6. ...Ditët
Mezi ecin.
Prapë, — e thella dhëmbje
Nisi t'i rëndojë.

— Shpatën
Kërkon Gjergji.

Larg saj,
Dhe pa'të —
S'mund as të lëngojë!

... Bën të ngrihet
Gjergji.
Mendja shkon mbi lugjet,
Zemra rreh për arat.

Prapë, e thella dhëmbje
Shpirtin po ja plas,
E bën të rënkojë.

... Thërret një fshatar.
Don të ngrihet Gjergji, —
Shpatën të godasë,
Plorin të punojë.

XIV

— Çlodhu,
A i lodhuri aq shumë'

1. Qielli —
Pus paanë,
Erret me nxitim.

— Seç do ket' një hall.

Yjet,
Pa përtim,
Pse kjo natë, vallë,
Mbi Tokë po i rrëzon?!

— Vdekja,
E lodhur nga vargmalet,
Gjergjin po kërkon.

2. — Sa e zezë
Kjo natë!

... Gjumë sonte s'ke,
Nëna — Shqipëri!

... Thellë të dhëmb në gjoks.
Trimja e paepur,
Hallemadhja — ti!

Heshtje muresh
Në Kalanë e Lezhës.
Ndjen toka
Të dridhur.
... Trimat rreth e rrotull
Heshtin besëlidhur.

3. . . . .
Heroi mbylli sytë.

... Netëve,
Për pesë shekuj,
Që sonte
Zuri fill pagjumësia.

Malet
Drodhën supet,
Kodrat u rrënqethën;
Honet psherëtinë
Që nga thellësia.

4. Nga çdo gjethe lisi
Po pikonte lot.

Nga çdo sy shqiptari
Derdhej një rrëké.

... E përgjakur
Hëna
Ecte mbi Atdhe.

Heshtja nëpër pyje
Ish e thellë,
E gjatë.

... Gurrat
Ndalën vrapin,
Atë natë...
— O, ç'natë!

5. Nër majëmalet
E ngarkuar borë,
Si t'ish një vetëtimë e zezë,
Përshkoi zia.

...Moti
Heshti.

... Të fundit
Frymëmarrje,
Nga gjoks' i Tij shkëmbor,
E ndjeu atë çast
Gjithë Shqipëria.

6. ...Kalit famëmadh
Seç i dridhet perçja,
Rreh e turfullon.

...Drithmohet
Parreshtur
Buz'e çdo njeriu.

Çdo njeri,
Mes lotësh
Shpatën
E shtrëngon.

7. Qe e madhe dhëmbja,
Kapërceu malin.

Burrat lidhin besën.
...Kali përtyp dhëmbjen,
Dhëmbja po bren kalin...

8. Kështjellat dhe njerëzit
S'paskan sot të heshtur.

... Trimat
— Tokin duart.
Shpata rri e ngjeshur.

Përballë —
Hordhia turke!

...Shpata duhet çveshur.
Dhëmbja
Do harruar.

Për Vendin
Që e lindi trimërinë,
Lavdia —
Nuk mund të ketë kurrë
Të mbaruar!

9. Dimër.
... Preu flokët mali,
Kruja plagëkuqe
Vu shami të zezë.

Përjetësisht
I mbylli sytë Vigani.
Ra në gjumë.

Lumenjtë e Arbërisë,
Tok me revanin,
Nisën ligjëratën:
— Çlodhu,
A. i lodhuri
Aq shumë!

XV

*Malet — u rrafshuan!
Po, trimat s'mbaronin.*

1. ...Muzgu
U vais
Nër gryka malesh.

Humbur thellësishë
Nëpër jehona,
Shkëmb' i Vajës, vajin
Lehtas mërmëron...

Honeye të zeza
Flenë ashpër
Vajzat trimëresha...
Bardhësi' e nderit
Butas i mbulon.

2. Jeta kërkon luftë.
Lufta grin e pret...

Po,... dallgët s'pushojnë
— Në popull, në det.

Rrotull zjarresh,
Ngrohen nëpër net
Zemrat shqiptare;
Trimëritë e hershme
Parreshtur tregojnë.

...Nënat shamizeza,
Vajzat sogjetare,
Në gosti e dasma
— Gjergjit i këndojnë..

3. ... Toka
Zien.
Planeti ynë
Nuk e duron lëngatën;
Noton e madhërohet
Nër dallgë
E suferina...

Pa e harruar shpatën,
Koha
Ecën,
Mbarsur me kushtrim
E vetëtima.

4. ... Planeti zien.

Liria

Po skuq vitet.

E kuqe — kjo Kala!
Dhe shpata e Gjergjit,
Shpat' e prerë nga malet
Kurrë s'do venitet.

XVI

— *Enverit t'i jap dorën,
Popullin ta ngjatjetojë...*

1. ... Shekujt rrodhën varg.
Nëpër shkëmbenj'
E trollit amëtar
U gdhend pas çdo rrebeshi,
I lashti
Dhe i rrepti,
Emër — «Shqiptar!»

Me plumb në ballë!
— I pritëm ne
Hordhitë.

... Brigjeve
Të xhvokshura,
S'u shterën kurrë
Dallgët e stuhitë.

2. Tek kjo tokë e moçme,
Nga hallet rrudhur

E rrahur —
Ditëve nga suferinat,
Dhe netëve nga deti,
— E çuditur pa bota:
... Trojet q'u rrafshuan,
Kalat' q'u thinjën,
Edhe përmbi 'to —
Shqiptarin e paepur
Që maj' shkëmbit
Mbeti!

3. ... Me një gunë pështjellë,
Nga llohërat i argasur,
Shkrepave
E vriste shqiptari
— Errësirën e thellë
Të shekujve buzëplasur.

... E vriste,
Me gjak të pasosur
E këngë trimërie,
Në dridhje fyelli,
Në tinguj çiftelie.

4. Me armiq të egër,
Kastriotët
E rinj
U kacafytën rreptë,
Në këta male të lartë.

Kushtrimin —
Dha Partia.

... Derteve pambarim,
U erdhi fundi
Mes vetëtimash,
Të moteve të zjarrtë.

5. Si vet rrjedh' e gjakut,
Palash të Flamurit
Valvitej krenare,
Në çdo skaj t'atdheut
— Lavdia partizane.

Dhe më tej u çua
Fam' e Skënderbeut.

...Ai.
Pushoi gjatë:
Si lapidar graniti
Mes maleve shqiptare.

6. Kaluar sot na vjen,
Nga lartësi lavdish
Q'e ngriti Shqipëria.

...Ndalon në majëmalet,
Zbret të puthi tokën,
Dhe lot i venë

Nga malli,
Gëzimi,
Krenaria...

Mes mjegullës së kohërave
— Dëgjoni trokun:
...Ai po vjen!

E mbajti vrapin si shqiponjë
— Atdheut t'i puthë ballin,
— Enverit t'i japë dorën,
— Popullin ta ngjatjetojë!

1965-1967

45588

BIBLIOTEKA E SHTETIT
GJIRKASIA

1988-1981

Tirazhi 1500 kopje

Format 70x100/32

Stash: 2204-65

Shtyp NISH Shtypshkronjave «Mihal Duri»
Stabilimenti «8 Nëndori» — Tiranë, 1968